1.6. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА СПІВРОБІТНИЦТВО

СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА ОБВИНУВАЧЕНИХ ІЗ ПСИХІЧНИМИ РОЗЛАДАМИ, ЩО НЕ ВИКЛЮЧАЮТЬ ОСУДНОСТІ, СХИЛЬНИХ ДО ІМПУЛЬСИВНОЇ АГРЕСІЇ[1] *(мова оригіналу — російська; назву подано в перекладі)*

Сафуанов Ф. С., Кіренська А. В., Ткаченко А. А., Телешева К. Ю., Корнілова С. В., Мямлін В. В.

Реферат. Сафуанов Ф. С. та співавтори з Державного наукового центру соціальної та судової психіатрії ім. В. П. Сербського виходять із того, що психічні розлади самі по собі не є причиною злочинної поведінки, а виступають її внутрішньою умовою, і зосереджуються на імпульсивній агресії, яка виникає в нейтральних ситуаціях або у відповідь на найслабші подразники. Мета дослідження полягала у виявленні патохарактерологічних особливостей осіб із психічними розладами, що не виключають осудності, схильних до такої агресії. Основну групу становили 15 обвинувачених чоловіків віком 24–50 років, які пройшли судово-психіатричну експертизу у 2012 р. (10 з них обвинувачено у вбивстві); у більшості діагностовано розлади особистості (змішаний у 6, емоційно нестійкий пограничного типу у 5 осіб). Групу порівняння склали 23 психічно здорові чоловіки. Застосовано опитувальник структури темпераменту В. М. Русалова, тест пошуку відчуттів М. Цукермана, тест Спілбергера в адаптації Ю. Л. Ханіна, опитувальник рівня суб'єктивного контролю та опитувальник Басса–Дарки. В основній групі виявилися нижчими ергічність і пластичність та вищою емоційність, нижчими предметна активність, показники пошуку ризику й досвіду, вищими особистісна й ситуативна тривожність, а локус контролю зміщений в екстернальний бік. За методикою Басса–Дарки рівень фізичної, вербальної й непрямої агресії в групах майже не відрізнявся, натомість індекс ворожості (образа та підозріливість) був значно вищим. Інтерпретуючи дані в межах теорії функціональних систем П. К. Анохіна, автори пов'язують симптомокомплекс зі змінами аферентного синтезу, формування акцептора результатів дії та зворотної аферентації, а джерелом мотиваційного спонукання вважають не агресивність, а ворожість. За мультирегуляторною концепцією Д. О. Леонтьєва регуляція кримінальної поведінки таких обвинувачених відбувається переважно на диспозиційному рівні: риси особистості є і джерелом агресивних спонукань, і інстанцією їх контролю. Результати корисні для комплексної судової психолого-психіатричної експертизи та оцінки здатності обвинуваченого до усвідомлено-вольової регуляції поведінки, хоча мала вибірка обмежує їх узагальнення.

Ключові слова: імпульсивна агресія, розлади особистості, психічні розлади, що не виключають осудності, патохарактерологічні особливості, темперамент, ворожість, тривожність, локус контролю, комплексна судова психолого-психіатрична експертиза, диспозиційна регуляція поведінки.

Forensic Psychological Examination of Accused Persons with Mental Disorders Not Excluding Sanity Who Are Prone to Impulsive Aggression

Safuanov F. S., Kirenska A. V., Tkachenko A. A., Telesheva K. Yu., Kornilova S. V., Miamlin V. V.

Abstract. Safuanov F. S. and co-authors from the Serbsky State Scientific Centre for Social and Forensic Psychiatry start from the premise that mental disorders are not a cause of criminal behaviour but an internal condition for it, and focus on impulsive aggression, which arises in neutral situations or in response to the weakest provocations. The study aimed to identify the pathocharacterological features of persons with mental disorders not excluding sanity who are prone to such aggression. The main group consisted of 15 male defendants aged 24 to 50 who underwent forensic psychiatric examination in 2012, ten of them charged with murder, most of whom were diagnosed with personality disorders; the comparison group included 23 mentally healthy men. The methods were Rusalov's Structure of Temperament Questionnaire, Zuckerman's Sensation Seeking Scale, the Spielberger anxiety inventory, a locus of control questionnaire and the Buss–Durkee Hostility Inventory. The main group showed lower ergicity and plasticity, higher emotionality, lower object-related activity and sensation seeking, higher trait and state anxiety and an external locus of control. Physical, verbal and indirect aggression did not differ between groups, whereas the hostility index, combining resentment and suspicion, was markedly higher. Interpreting the data within Anokhin's theory of functional systems, the authors link the symptom complex to alterations in afferent synthesis, the action result acceptor and reverse afferentation, and identify hostility rather than aggressiveness as the source of motivation. Following D. A. Leontiev's multiregulatory model, they conclude that criminal behaviour in such defendants is regulated mainly at the dispositional level, with personality traits acting both as the source of aggressive impulses and as the instance controlling them. The findings are relevant to complex forensic psychological and psychiatric examination, although the small sample limits generalisation.

Keywords: impulsive aggression, personality disorders, mental disorders not excluding sanity, pathocharacterological features, temperament, hostility, anxiety, locus of control, forensic psychological and psychiatric examination, dispositional regulation.

Першоджерело: *Сафуанов Ф. С., Киренская А. В., Ткаченко А. А., Телешева К. Ю., Корнилова С. В., Мямлин В. В. Патохарактерологические особенности лиц с психическими расстройствами, склонных к импульсивной агрессии. Психологические исследования. 2013. Т. 6, № 29. DOI: 10.54359/ps.v6i29.699.*[2] *DOI:* ***10.54359/ps.v6i29.699***[2]*. Реферат оприлюднено в журналі 29.11.2014.*

References

1. Sudovo-psykholohichna ekspertyza obvynuvachenykh iz psykhichnymy rozladamy, shcho ne vykliuchaiut osudnosti, skhylnykh do impulsyvnoi ahresii [Forensic Psychological Examination of Accused Persons with Mental Disorders Not Excluding Sanity Who Are Prone to Impulsive Aggression] : referat / Safuanov F. S. ta in. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2016. Vol. 1, No. 4 (4). URL: https://expertize-journal.org.ua/psihologicheskaya-ekspertiza/565-sudebno-psikhologicheskaya-ekspertiza-obvinyaemykh-s-psikhicheskimi-rasstrojstvami-ne-isklyuchayushchimi-vmenyaemosti-sklonnykh-k-impulsivnoj-agressii (onovlena versiia vid 05.09.2021). [in Ukrainian].

2. Safuanov F. S., Kirenskaya A. V., Tkachenko A. A., Telesheva K. Yu., Kornilova S. V., Myamlin V. V. Patokharakterologicheskie osobennosti lits s psikhicheskimi rasstroystvami, sklonnykh k impulsivnoy agressii. Psikhologicheskie issledovaniya. 2013. T. 6, № 29. DOI: https://doi.org/10.54359/ps.v6i29.699. URL: https://psystudy.ru/index.php/num/article/view/699 (data zvernennia: 04.11.2026). [in Russian].